



ARTUR KLINAU

Minsk, drömmarnas solstad

EN RESEHANDLEDNING

*Med fotografier av författaren
Översättning Lars Erik Blomqvist*

ERSATZ

© Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 2006

© Ersatz, Stockholm 2011

© Efterord Dmitri Plax

All rights reserved by and controlled
through Suhrkamp Verlag, Berlin

Originaltitel Путеводитель по городу солнца

Översättning från ryska Lars Erik Blomqvist

Fotografier Artur Klinau

Redaktör Ola Wallin

Korrekturläsning Wera Minth

Omslag, grafisk form & sättning Ola Wallin

Karta Johan Andersson

Tryck Spindulys, Litauen 2011

ISBN 978-91-86437-45-9

www.ersatz.se

Minsk, drömmarnas solstad 7

Dmitri Plax | Efterord 169

ANMÄRKNINGAR 173

BILDFÖRTECKNING 174

KARTA ÖVER MINSK 175

I.

»Över den vida slätten reser sig ett berg, och på detta vilar större delen av staden. [...] De har en överstepräst som heter Sol och på vårt språk skulle kallas Metafysikern. Han råder över allt, både i andligt och timligt hänseende. Alla ärenden avgörs slutligen hos honom. Han har tre rådgivare: Pon, Sin och Mor, det vill säga Makt, Vishet och Kärlek.«

– TOMMASO CAMPANELLA, *La Città del Sole*

Jag är född i Solstaden. Det första jag minns av den är en väldig betongplatta som jag försöker ta mig uppför. Jag klättrar på den där kalla, grå stenbumlingen, klamrar mig fast med armar, ben och tänder – och när jag till sist med stor möda har fått fäste växer det fram ännu en likadan betongplatta över mig. Jag kryper upp på den, men medan jag försöker ta mig upp dyker nästa platta fram – och så en till, en till och ännu en.

En besynnerlig egenhet hos minnet. I vårt livs filmkrönika fixeras med särskild tydlighet vissa episoder som inte nödvändigtvis behöver vara viktiga händelser i vårt liv. Snarare liknar minnet en svartvit film, där de flesta bildrutorna bara är rispor som löper fram över duken, punkter mot en svart, vit eller grå bakgrund. Men tid efter annan blir denna dans av abstrakta vita linjer mitt i det svarta häftigt genomskuren av realistiska bilder som inte suddas ut med tiden utan blir kvar i vårt minne, orörda intill det sista filmfragmentet före sluttexterna.

Det är besynnerligt och säkert symboliskt, men just filmrutorna med betongplattan har kommit att bli mitt första minnesfragment, den först uppblossande verkliga bilden av världen mitt bland kilometervis av svartvita rispor och fläckar.

Betongpyramiden som jag försöker ta mig uppför är ingenting mindre än trappan mellan tredje och fjärde våningen i vårt stora hyreshus på Lomonosovgatan. Och jag kravlar mig upp till Igor Brandin, min första barndomsvän som bor en våning upp och som också han är född i Solstaden samma år som jag, 1965, bara fyra dagar tidigare. Ännu vet jag inte att

den första jordmänniskan detta år har tagit steget ut i öppna rymden, att *Beatles* är på väg att ställa till med revolution i väst-ungdomens sinnen, att en man från Solstaden vid namn Lee Harvey Oswald tre år tidigare har givit sig ut för att mörda president Kennedy och att de sammansvurna i politbyrån i Moskva har avsatt Chrusjtjov. Brezjnevtiden var inne.

Jag går helt enkelt för att hälsa på min vän. Eller snarare kryper, för jag kan inte riktigt gå ännu. Det är därför jag tycker att varje trappsteg är enormt, en stenhäll högre än min egen längd, och hela trappan förvandlas till en jättelik, kall stenpyramid. Vad som hände senare den dagen, liksom under de flesta följande dagarna, har suddats ut ur mitt minne. Fram över duken hoppar återigen de vita och svarta strecken, de punkterade linjerna och fläckarna. Men betongplattan finns kvar som en bild av Staden, lika enkel och gåtfull som Kazimir Malevitjs kvadrat.

2.

Om ni kommer med tåg från Europa till Minsk måste ni, innan ni möts av Solstadens Portaltorg, färdas genom skärselden: den första Porten vid Lyckolandets gräns. Vid infarten till dess numera före detta Territorium måste alla tåg byta hjulaxlar. Detta är ett på sitt sätt oförglömligt, besynnerligt skådespel. När ni på natten kommer till gränsen (och av någon anledning korsar de flesta tåg från Europa gränsen just på natten) kör ert tåg – efter pass- och tullkontroll – in i en väldig, långsmal verkstadshall.

Verkstadshallens estetik har utan varje förändring förblivit

likadan som den var för tiotal år sedan. Höga, nedsotade fönster, smutsgrå väggar, skrovliga, dussintals gånger ommålade, gröna verktygsbord av metall, en lyftkran som tid efter annan larmar ovanför er, mängder av smutsbruna små dörrar som leder in någonstans.

Genom alla dessa dörrar, som finns utspridda längs hela hallen, kommer det snart små människor, klädda i mörka, solkiga overaller. De tittar fientligt på er, medan ni granskar dem på er väg för att få gå ut och röka utanför kupén. Men de är inte alls illasinnade. Kanhända en smula irriterade över att vid denna sena timma och i denna halvmörka, smutsiga verkstadshall vara tvungna att dunka på metallen med sina stora släggor, släpa på kilotunga kroker och byta hjulaxlarna. Men ni, ni som är så ren och elegant, reser till Lyckolandet, eller tvärtom är ni lyckligen på väg tillbaka till Europa. Om ni därtill för tio år sedan hade korsat den här gränsen under alkoholförbudets tid, så skulle just de här människorna gärna ha bistått er med att till dubbla priset skaffa fram en flaska vodka, ett paket cigarett eller någonting annat.

Nu sätter de små mörkmännen igång med sitt arbete, skrikande och svärande. Med sina flera ton tunga domkrafter lyfter de er vagn dryga metern upp i luften och rullar fram nya hjulaxlar under den. Runtomkring hörs samtidigt ett ohyggligt larm och oväsen från domkrafterna. Över huvudet på alla närvarande drar en traverskran fram och tillbaka genom hallen, och över den hänger sedan många år samma skylt med bilden av en hjälmprydd man som får någonting tungt över sig. Ordalydelsen är högst begriplig – ett barn kan förstå den: »Stå inte under kranen. Livsfara.« Men jag har aldrig tyckt att bilden motsvarar det högtidliga i ögonblicket. Bättre hade det varit

att byta ut den mot någonting mer allvarsam. Den lustigaste varianten hade kanhända varit en skylt med texten: »Välkommen till Helvetet!« Fast, allvarligt talat, borde det naturligtvis här ha hängt en banderoll i rött kläde, där det med stora vita bokstäver hade stått: »Välkommen till Lyckolandet!«

Under tiden blir de små svarta människorna färdiga med sitt arbete. De sänker ned vagnen över den nya hjulaxeln och ni som är så belåten med vad ni har fått se fortsätter er resa mot Solstaden.

3.

Den kommunistiska idén är i själva verket ett projekt för att skapa allmän Lycka. Mänskligheten har knappast någonsin formulerat en ädlare och skönare social doktrin. Jämlikhet, Broderskap, Rättvisa. Ett samhälle av allmän harmoni: av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov, Paradiset på jorden, ett Land som icke är, en Utopi ...

Lyckan har därmed förblivit ett praktiskt taget oantastligt begrepp i den universella filosofin: dess tvetydiga jungfrulighet har avskräckt till och med de mest petnoga tänkare. Om nu inte det välbekanta svaret vore att det inte finns någon lycka, så vore det bättre att engagera sig i ett sökande inte efter Lyckan utan efter Meningen. Men om det nu ändå funnes en Lycka, då vore förnimmelsen av den alltför individuell för att ägnas någon spekulativ generalisering. Rikedom, Makt, Välbehag, Egendom, Inre harmoni, Social harmoni, Kärlek, Kärlek till Gud – finns det då inte för många grundvalar för ett enda begrepp så att det skulle vara möjligt att ge det en allmängiltig definition? Men om Lyckan ändå är något av allt

det uppräknade – är den då ett permanent tillstånd eller bara en kortvarig eufori, åtföljd av om inte oundviklig besvikelse så åtminstone av tomhet? Så Lyckan, liksom för övrigt även Meningen, förblev en hemlighet, en svart kvadrat, ett ting i sig, omöjligt att tränga in i, men där önskan att besitta den var så förförisk.

Endast Utopin var orädd nog att våga definiera och gestalta Lyckan. Den hävdade inte att dess sociala doktriner var projekt för Lycka, men den försökte konstruera ett samhälle där envar skulle känna sig maximalt lycklig. Den försökte förena alla tänkbara grundvalar för Lyckan: Rikedom, Välbehag, Egendom, Inre och Social harmoni, Kärlek, Kärlek till Gud i ett enda projekt för ett harmoniskt samhälle – Solstaden, där varje invånare stod maximalt nära den ideala, lyckliga människans tillvaro. Kan verkligen någon annan social modell vara mer förförisk än Lyckans samhälle? Är inte projektet att konstruera Lyckan själva kvintessensen av mänsklighetens hemliga drömmar om världens ideala uppbyggnad, frestelsen att äga paradiset immanent och inte transcendent? Särskilt som möjligheten av ett transcendent paradiset ständigt tyngs av tvivlet på dess förekomst.

4.

Att det kommunistiska projektet i Sovjetunionen i själva verket var ett ryskt projekt blev bestämmande för de katastrofala följderna av hur det kom att gestaltas. Det finns en direkt koppling mellan hur försöken att förverkliga Lyckans projekt så djupt misslyckades och graden av moralisk självuppgivenhet hos det folk som skulle utföra det. Man kan nog anta att detta

inte kunde vara annat än ett ryskt projekt. Folk med ett mer rationellt tänkande skulle knappast ha inlåtit sig på ett sådant grandios och från början hopplöst experiment. Man skall här inte räkna med de kinesiska, koreanska eller kubanska varianterna, som ändå snarast är följderna av det ryska projektet. Lika litet bör man räkna med det ryska imperiets koloniserade folk, som var tvungna att ta del i experimentet mot sin vilja.

I Ryssland kom idén om Lyckans samhälle att falla i utomordentligt god jord. Här fanns allt som behövdes för att starta konstruktionen av ett sådant storslaget byggnadsverk: ett oskuldsfullt folk som fortfarande egentligen var hedniskt, en kraftfull kollektivistisk byalagsprincip, en intill sjuklighet hypertrofierad känsla av Orättvisa och, som en följd därav, inte bara en önskan om utan ett begär efter social Rättvisa.

Den ryska ortodoxin var i Ryssland fortfarande närmast en deklarativ kristendom. De som byggde Utopin lyckades därför på kort tid demontera alla dessa dekorationer och deklamationer med förklaringen att det inte fanns någon Gud utom Utopin. Och samhället tog helt smärtfritt till sig detta. Men först och främst hade den ryska ortodoxin i det ryska samhället inte förmått förankra den kristna moralens djupaste fundament. Folket stod i praktiken fortfarande utanför varje system av moraliska värden: i stället för den kristna etiken hade man fått en strut julpynt med brokiga omslagspapper som i realiteten ingenting betydde för dem.

När experimentet inleddes fanns i Ryssland ännu kvar ett starkt inflytande från byalagets livsformer. Västerlandets individualism hade bara erövrat några mindre öar av samhällsmedvetandet och utgjorde en artefakt i den ryska kulturen snarare än någonting som fanns verkligen närvarande i *den gåt-*

fulla ryska själen. Folket som hade genomlevt många århundraden av ofrihet längtade framför allt lidelsefullt efter – nej, inte Frihet utan Rättvisa. Folket som utstått århundraden av trældom ville se Frihetens högsta formel realiserad: envars rätt till Lycka. Moraliskt var man redo att skapa denna stora Utopi och bygga upp Lyckolandet. Men om nu Lyckolandet rent principiellt var en möjlighet så kunde det inte byggas av ofria människor. De förmådde inte skapa det moraliska fundament för utan vilket Lyckolandet måste förvandlas till sin motsats. Frihet kan bli verklighet utan Moral. Men Moral kan aldrig bli verklighet utan Frihet.

Det ryska folkets olycka har alltid varit att det i samhället har saknats en betydelsefull klass av fria människor. Inte ens den ryska aristokratin var strängt taget någonsin fri. I formell mening fri var man alltid beroende av trälar, alltid underkastad Härskarens godtycke. För övrigt kunde inte ens Härskaren själv vara verkligt fri i ett samhälle med alltigenom beroende människor. Situationen kunde ha börjat förändras under andra hälften av 1800-talet, när livegenskapen avskaffades i Imperiet. Men de femtio år som återstod för Ryssland fram till oktoberkuppen var en alltför kort tid för att den ofrihetens gen som mognat fram under århundraden skulle kunna försvinna.

Den enda kast av ständigt fria människor som fanns i Ryssland var de gammaltroende. Detta besynnerliga och än i dag inte helt bekanta fenomen i den ryska historien spelade för Ryssland en roll snarlik reformationen för Europa. Det är inte överraskande att de gammaltroende, trots deras ringa andel i Rysslands befolkning, skulle komma att spela en sådan viktig roll vid formandet av den ryska kapitalismen.

Att det fanns så få människor utan träldomens gen i det

ryska samhället blev bestämmande för gestaltningen av projektet Lyckolandet, vilket i praktiken realiserades i triaden Slaveri, Broderskap och Rättvisa: Broderskap i Slaveri och Rättvisa som en form av hämnd mot dem som inte accepterade ett sådant Broderskap.

5.

På 1500-talet skrev Thomas More sin bok om en märklig ö med social harmoni, om ett Lyckans samhälle som han kallade Utopia, vilket betyder *En plats som icke finns*. Ett århundrade senare författade den italienske munken Tommaso Campanella en traktat om ett idealsamhälle i Solstaden. Detta Lycko-projekt skapade han medan han satt i ett spanskt fängelse med fingrarna stumma och sönderslagna av tortyr. Bokstav för bokstav skrev han ned sin appell för en rättvis världsordning. En människa kan knappast hysa en större önskan om att bygga upp en Lyckans stat än när hon drabbas av en måttlös icke-Lycka. Kan människan känna värre hunger efter Rättvisa än när hon drabbas av den yttersta icke-Rättvisa?

Inget folk som lever i icke-Lycka och icke-Rättvisa kommer någonsin att frigöra sig från drömmen om att skapa en Solstad. Men när det folket påbörjar den byggenskapen måste det vara medvetet om att dess försök är dömt att misslyckas, eftersom man bygger en Stad som inte finns. Lyckans samhälle är bara en bitterljuv dröm, en visionernas soliga Stad, den tänkta, inte den fysiska Solens land.

Utopin kan aldrig bli Verklighet. Men illusionen om den gestaltade Utopin kan bli Verklighet. Den kan förverkligas

som en estetisk konstruktion, som ett scenario för Lyckans samhälle. Utopin kan ta gestalt om den lyckas skapa en illusion av sig själv och tvinga alla att tro på denna spöklika Ö. Idealsamhället är möjligt om Drömmen blir starkare än Verkligheten.

Ego me non fallo! Jag har känt denna Dröm! Jag är född i Visionernas Solstad, där det fanns två städer: Lyckosamhället som man trodde på, och därtill själva Staden. Den första Staden har smält bort, den andra finns kvar som ett monument över en strävan efter det som inte kunde förverkligas, ett grandioöst scenario för en romantisk, högstämjd pjäs med titeln »Lycka«. Utopin blev till Verklighet. Den fanns verkligen – *Ön som icke finns!* Det finns två som kan vittna om detta: Solstaden och jag.

6.

Om ni kommer med tåget från Europa till Minsk, möter Solstaden er vid det storslagna Portaltorget. Tjugo minuter dessförinnan kommer er vagn att ha rullat fram genom Solstadens fabriksförorter. Fast några fabriker kommer ni inte att ha sett. De breder ut sig mot betraktaren bara med sina långa korridorer av höga plank, förråd och besynnerliga anläggningar. Vid Portaltorget ligger Stadens centralstation. En gång fanns här två stationer, men senare sloknade den nord-sydliga linjen, medan däremot sträckan väst-öst ökade så mycket i betydelse att Portaltorget med Stationen som låg där blev till en medelpunkt dygnet runt för allt möjligt liv i Solstaden. Förbi går här nu ständigt tåg från väst till öst, på väg från Berlin, Paris, Bryssel, Prag till det gamla Imperiets huvudstad, Moskva. Här



stod tidigare en annan stationsbyggnad, uppförd under 50-talet. Men när den inte längre motsvarade de nya behoven, rev man den och lät uppföra en ny byggnad som påminde om en gigantisk krabba, i vars många våningar man inrymde dussintals butiker, kaféer, väntsalar och restauranger, öppna dygnet runt.

Portaltorget möter er med två pyramidala torn. I hörnen på deras mittvåningar står Solstadens åtta väktare staty. Statyerna av Stadens beskyddare har helt nyligen återvänt till sina platser. I min barndom fanns de ännu inte däruppe på tornen. Men jag minns att de i alla fall skrämde oss med sin närvaro, när vi under de kvalmiga sommardagarna planlöst strövade omkring i Solstadens dammiga gränder. En del av dem låg då kullvälta på sidan under de väldiga valvbågarna som förenade torget med Palatsparken som ligger på andra sidan tornen.

Över valvbågarna satt svarta, sotiga gjutjärnsmedaljonger med reliefer av lokomotiv som hade stora, femuddiga stjärnor i mitten. Lokomotivet var alltid en symbol för Lyckolandet. I många av min barndoms filmer flyger det fram mot den ljusa framtiden, jättestort, över hela duken, och längst fram glänser den femuddiga röda stjärnan. I en av parkerna bakom tornet brukade det rentav stå – som lekplats för barn – ett stort lokomotiv med vagnar av metall. Men där var vi inte så ofta. För det mesta satt där några gubbar som drack någonting ur stora flaskor. Loket var helt översållat med fimpar och kapsyler som låg likt en plåtmatta kring vagnarna.

I min barndom hängde ännu inte de stålnät som senare skulle dyka upp över bågarna – och för övrigt också längs alla palatsfasaderna som vette mot Torget, där den rika stuckaturen så smått börjat rasa ned. Ibland föll bitarna i huvudet på

folk som råkade gå förbi. Kanske var det just detta som skylten vid Lyckolandets första torn varnade för.

Från Portaltorget in mot Stadens centrum går fem gator. Den första leder mot Lenintorget – eller snarare mot dess västra sida där själva platsen tar sin början. Den andra går till Marxgatan, uppkallad efter profeten som skapade *Das Kapital*, Lyckosamhällets heliga bok. Den tredje går till Kirovgatan, hjälten i Leningrad, Lyckolandets andra Heliga stad, hjälten som ville bli en Metafysiker men mördades av Metafysikern Stalin. Den fjärde gatan leder till Sportpalatsets gigantiska Amfiteater. Palatsets tribuner går ned under marken, och därför är dess arkader majestätiska men inte lika höga som hos Colosseum i Rom. Men över varannan valvbåge i Amfiteatern sitter en rund medaljong med en bild av en atlet. Klara soliga dagar tumlar deras antika kroppar om i molnen som seglar fram över Solstaden. Den femte gatan leder ut ur Staden. Den går till fabriksförstäderna där den andra Staden börjar, den som betraktaren på väg in till Lyckolandet inte skulle få se.

7.

Historien om Solstaden tog sin början långt innan Lyckolandet trädde fram. På ett sällsamt vis sammanfaller dess begynnelse med den tid när Thomas More i ett annat hörn av Europa skapade sin Utopi, skrev boken om lyckosamhället i Landet som icke finns. Just här, i detta Land som ännu finns, började det nämligen inträffa händelser som skulle röja marken för bygget av det kommande Lyckoriket.

Det landet hette storfurstendömet Litauen. Namnet kom



från den gamla litauerstam som bodde här nordväst om den blivande Solstaden. Där grundades också i Navahrudak furstendömet första huvudstad, den som efter hand förflyttades till Vilnja, Wilno eller Vilnius, en annan helig stad i det landet.

I begynnelsen av denna historia fanns Kriget. Där var många krig, både förr och senare. Men detta var annorlunda. Det kom till storfurstendömet Litauens marker österifrån, pågick i trettion år, lade städerna i ruiner och kostade varannan invånare livet. I landets östra trakter fanns det orter där bara tre av tio överlevde. Kriget mot Staden vid det smutsiga vattnet fortsatte i ännu halvtannat århundrade. De började år 1492 och pågick med vissa uppehåll i trettiofem års tid. Detta krig var det åttonde i ordningen. Det var *Moskovien* som hade satt igång det, när Litauen var försvagat efter kosackupprorens kaos och det stora trettioåriga kriget med dess Nordliga granne. Inne i landet pågick samtidigt inbördeskrig. Många var för ett förbund med Grannen och ansåg att kriget mot denne varit ett ödesdigert misstag som låtit krafterna försvagas i kampen mot huvudfienden. En syndaflod har historien kallat händelserna under denna stora oreda. För Furstendömet var det verkligen en syndaflod – en oregerlig katastrof som förde Landet mot undergången.

Dittills hade storfurstendömet Litauen varit en särdeles välmående del av Europa. Ett väldigt Land som sträckte sig från Östersjön till Svarta havet. Det var befolkat av åtskilliga folk som talade många språk. Det fanns mängder av religioner – nästan alla av dem som den gången fanns i Europa – och var och en levde i fred på dessa marker. Landet påminde om ett Imperium, men kallade sig inte så. Det kunde ha varit ett Imperium, men blev en Demokrati. Till sist var det just detta som ledde till dess slut.

Storfurstendömet olyckor inleddes under 1500-talet, när furstendömet Moskva (det blivande Ondskans imperium) efter dess tatariska fångenskap började rycka fram västerut. Nu följde två århundraden av utdragna krig som uttömde alla krafter. År 1569, försvagat efter sex krig med Moskva, ingick furstendömet Litauen union med kungadömet Polen för att bjuda gemensamt motstånd mot angrepp österifrån. Så bildades den nya staten, *Rzeczpospolita* – en förening av två länder och deras folk, som i fortsättningen broderligt skulle dela tvåhundra år av kolonial historia.

1600-talet skulle innebära början till Storfurstendömet solnedgång. Kriget fördes på två fronter – mot Moskovien och mot kungadömet Sverige. I århundradets början hade Sigismund III Vasa blivit kung i landet *Rzeczpospolita*. Han inledde ett krig mot Norra grannen i ett försök att återta den svenska tronen som man i hans hemland hade fräntagit honom. Men år 1654 kom så det fruktansvärda Krig som kostade hälften av Landets invånare livet och lade det i ruiner. Det fartyg Titanic som sträckt sig från hav till hav gick till botten med tvåhundra års nio läckor i skrovet – nio stora krig, av vilka ett var fatalt.

8.

I min barndom var jag rädd för Solstadens väldiga öppna ytor. Inte så att jag kände fruktan för dem, men de var från alla håll genomblåsta av en för mig obegriplig oros känsla. Kanhända fanns orsaken i det speciella perspektiv som en liten människa har. När ens horisontlinje inte ligger vid sjuttio meters höjd

utan vid sjuttio centimeter, kan det föremål som en vuxen människa uppfattar som normalt bli alldeles hotfullt för en själv. När man bara är sex år gammal och man står mitt på dessa tomma ytor under brännande sol – ty i den här Staden har den stekande solen alltid varit rent utmattande (och då räcker det inte med tio steg för att ta sig till närmaste skugga för skydd – utan många gånger fler) – då grips man av ett slags oroskänsla. Man känner att kroppen bara är en liten försumbar storhet i denna väldiga rymd, under denna skärande blå himmel, där en på något besynnerligt vis deformerad Apollon, en Venus, en Amor, gigantiska hästhuvuden, kannelyrer och antika vaser sakta och majestätiskt seglar förbi.

Tid efter annan, när solen, molnet och marken där man står råkar bilda en enda linje, glider en väldig skugga fram över torget. Man ser hur den dyker upp på husväggarna, långt därborta i andra änden av torget, sänker sig och rör sig sakta mot dig, gråfärgar den bleknade ockran på asfalten som ligger mellan er. Efter ett ögonblick har den fått fatt i dig, för en stund försvinner solhettan, det blir lättare att andas, men efter ännu ett ögonblick kommer solen tillbaka i samma ordning som skuggan, och där står du åter i den brännande solen under denna bottenlöst klarblå himmel.

Sommaren brukade alltid komma plötsligt till vår Stad. Den dök upp omedelbart efter den långa vintern och trängde undan den korta mellanperiod som man brukar kalla vår. I realiteten fanns det i vår stad bara två årstider. Vintern, som kom någon gång i slutet av oktober och låg där som härsken grå snö fram till början av april, och sommaren, som bröt ut med sin strontiumgula färg i början av maj och skimrade i gul kadmium och ockra till slutet av september. Det som fanns

däremellan var några få veckor av obestämdhet som man kunde kalla vår och höst.

Över Solstaden fanns en märkvärdig himmel. Jag tyckte så mycket om den när den var impregnerad av kobolt. Då rörde de sig majestätiskt fram, dessa otaliga, vita vadderade guda-statyer som på ett märkligt vis harmonierade med arkitekturen i Staden, med dessa tomma kolonnader i stramt korintisk ordning, med de imponerande valvbågarna och obeliskerna vars sakrala mening jag inte helt kunde förstå. En sådan dag var Staden fylld av djupa kontrastskuggor. Ingen annanstans har jag sett sådana skuggor som i Solstaden.

Vart man än går i Europa är stadsrummet alldeles för trångt, alltför utfyllt för att skuggan skall kunna avteckna sig så tydligt. I Solstaden har skuggorna slitit sig loss och arrangerat ett verkligt feeri av grafiska danser, vars frihet den arkitekturtrötta europeiska stadens mättade rymd inte lyckats tygla.

När jag många år senare hade blivit konstnär fattade jag tycke för de Chiricos och Dalís måleri. I deras bilder fann jag någonting som starkt harmonierade med mina vaga barndomsminnen, den lille pojakens erinringar där han står på torget under den gassande solen mitt bland den besynnerliga stadens dansande skuggor.

Men det fanns dagar då himlen inte var koboltblå utan förvandlades till ett obegripligt ultramaringrätt dis, och det var som om en grumlig, halvt genomskinlig hinna lagt sig över staden. Solen försökte tränga igenom, men den kastade inga skuggor. De fanns nog där, men de var som uppblötta, obestämda. Sådana dagar blev det svårt att andas. Luften var fuktig och klibbig, och den klibbiga massan täckte hela staden som smog. En sådan dag krävde varje mental eller fysisk rörelse



ПАЛАЦ РЕСПУБЛІКІ

ПОДВИГУ НАРОДА ЖИТЬ В ВЕКАХ

fördubblad ansträngning och lättningen infann sig först när solen började försvinna bakom horisonten och Staden sänkte sig ned i nattens uppfriskande svalka.

Vissa sällsynta dagar syntes över Solstaden en helt molnfri himmel av ett slag som man annars bara ser i Spanien. I norr och söder, i väster och öster omgavs Staden av otaliga sumpmarker som gav den ett mycket speciellt klimat. I ett sådant klimat är luften nästan alltid fuktig, och varje hetta eller köld upplevs mycket starkare än den stekande hettan vid havet eller den stränga kölden någonstans längre in på kontinenten.

9.

I början av 1700-talet blev det krig igen. Det varade i tjugo år och berövade livet på var tredje människa i landet. Kriget var det mest meningslösa av alla krig som utkämpats på denna mark. Nu var fienden den som borde ha varit landets förbundne, och allierad var den som i alla andra krig hade varit ens fiende. Det var många som begrep detta, därför delades Landet mellan dem som tog parti för den ena sidan och dem som höll på den andra. På den sjunkande Kolossens däck pågick ett lustfyllt brodermord, men Landet låg i sina dödsryckningar, förvandlades till en ruin, miste sina förmågor, liv och städer. Koalitionen mot Sverige vann kriget, men för Polen och furstendömet Litauen var segern liktydig med nederlag. Det utmattade polska Rzeczpospolita stod värnlöst mot Imperiet i öster. Dagarna till den slutliga förlisningen var räknade, katastrofen var oundviklig.

Under andra hälften av 1700-talet började Rzeczpospolita

delas mellan Imperiet i öster, Imperiet i söder och kungadömet Preussen. Landet som självt hade kunnat bli ett Imperium och därmed klarat sig på egen hand – och blivit en Demokrati tidigare än historien satt upp ett datum för detta – hade inte längre kraft nog att stå emot delningarna. Upproret under ledning av Tadeusz Kościuszko förmådde inte hejda denna redan igångsatta ödesmekanism. Nu började en tvåhundra år lång kolonialhistoria för folken i Rzeczpospolita.

10.

Om ni far med bil från Europa till Minsk och följer motorvägen Berlin–Minsk är det första ni får se en räckva av sovstäder. För att nå Solstadens gräns måste ni köra genom en dryg mil av nybebyggelse som ser mer eller mindre likadan ut i vilken storstad som helst i världen.

Solstaden möter er vid det gigantiska Lenintorget. Det är så stort att det kunde hysa en liten stad. I min barndom tyckte jag att Torget var rent otroligt stort. Därifrån kunde jag fara med en buss som gjorde tre uppehåll. Första hållplatsen låg vid själva infarten till Torget. Sedan körde bussen in från västra hörnet och rörde sig långsamt runt hela torget. Bussen på den här linjen var av gammal modell och liknade på sätt och vis en katafalk. På den tiden tillverkades alla katafalker i Landet av gamla bussar. Det var mycket bekvämt: privatbilar fanns det inte många av, men en buss kunde inrymma ett helt begravningsfölje. När bussen hade passerat den västra sidan och hälften av den södra gjorde den ett nytt uppehåll vid den höga öppningen i en långsmal grå byggnad, där en liten sidogata



ledde vidare mot Portalplatsen. Sedan fortsatte den sakta runt Torget och stannade på andra sidan intill en röd, pseudoromantisk kyrka, för sedan vidare i triumf mot den gata varifrån den hade kommit och försvann från Torget.

Torget stora byggnad är Regeringspalatset, en ensemble uppförd på 1930-talet av arkitekten Langbard. Palatset möter er med sina hundratals rätvinkliga, strängt regelbundna ögon. Detta är suprematismen hos den Makt som vet allt om er. Även om ni helt oförmodat skulle ha passerat förbi och av en slump förirrat er in i Solstaden. Palatsets hela geometri avslutas med en svart Leninstaty som blickar ut över Torget, bort mot området där en och annan liten människa går omkring. Här finns det inte så många, här finns det just inga ställen som man dras till.

Allt som ligger här vid Torget – de bägge Universiteten, Postpalatset, Stadsstyrelsen – allt står under ledning av Visheten, en av Metafysikernas tre medregenter. Palatsens konstruktivistiska fasader faller en smula ur ramen för Stadens barock- och empirestil, men det förklaras av att åtskilliga av dem tillkom tidigare när den stränga konstruktivismens mer rättframma stil var förhärskande i Lyckolandet och den socialistiska realismen ännu inte antagit sina dekadenta former. Den gången var det enbart fråga om enkla konstruktioner som man först senare började utsmycka.

Från Vishetens Torg utgår Prospektet – Solstadens huvudgata. Den fortsätter mot öster likt en bred startbana. Mot väster går en gata som leder till Flygpalatset. Det är Stadens gamla flygstation, precis ute vid stadsgränsen. Numera finns det två flygplatser. Den nya byggdes i slutet av 70-talet, fem mil österut. Numera landar det inte så många flygplan i sta-

den, högst ett par dussin om dagen, och därför – om ni anländer med ett av planen från Europa – kommer ni att få se det nya Flygpalatsets gigantiska tomma byggnad, varifrån ni beger er in mot Solstaden längs en lika folktom, men mycket bred gata. Fast det är ju inte riktigt korrekt. Det är bara västerifrån som varje betraktare borde åka in i Staden.

II.

I min barndom tyckte jag inte om Solstaden. Visserligen låg vår första lägenhet på Lomonosovgatan och befann sig således på dess territorium, men detta var just inte mer än en sentimental utkant av Staden, och bortom den fanns ett helt annat Minsk. Några hundra meter från vårt hus började ett distrikt som hette Lantbruksbyn. Där var det faktiskt en smula lantligt. Små hus i trä och tegel med täppor och frilotter, en labyrint av smågator. Det hette att det bodde »zigenare« därute och att det var farligt att gå dit, eftersom det förutom zigenarna också skulle finnas en hel del kriminella element där. Jag tror att det bara var rykten, i varje fall kändes det inte särskilt farligt i grannskapet och vi gick gärna dit på vintrarna för att åka kälke nedför den stora kullen som höjde sig alldeles utanför Byn. Fast det är möjligt att det verkligen bodde zigenare därute. Ur de trånga gränderna kom det driftiga, svartskäggiga karlar farande på hästkärror på väg in mot stadens utkanter.

Vårt hus var inget Palats utan ett vanligt bostadshus med många hyreslägenheter, ett av tusentals andra i Staden. Folkpalats fanns det också i vårt område, men de var inte så många. Solstaden var på väg att ta slut härute, därför var Palatsen som